

Wat volgt is een vertaalde en aangepaste passage uit:

Jan Albert van Laar (te verschijnen), *Middle Ground: Settling a public controversy by means of a reasonable compromise*. In: J. Anthony Blair (Ed.), *Teaching Critical Thinking: A Resource for Instructors*. Windsor, Ontario: Windsor Studies in Argumentation.

TUSSENWEG:

EEN WERKVORM VOOR DELIBERATIEF ONDERHANDELEN

Jan Albert van Laar
Rijksuniversiteit Groningen
j.a.van.laar@rug.nl

Met Tussenweg (*Middle Ground*) kunnen leerlingen en studenten (bovenbouw Havo of Vwo; Mbo; Hbo of Wo) ervaring opdoen met “deliberatief onderhandelen.” Het uitgangspunt is een verschil van mening over hoe een maatschappelijke kwestie op te lossen. De deelnemers proberen niet elkaar te overtuigen van hun eerste voorkeur. In plaats daarvan leggen ze elkaar uit wat hen drijft, om vervolgens via beredeneerde compromisvoorstellen (op basis van concessies) na te gaan of er tussenoplossing mogelijk is waar ze genoeg mee kunnen nemen.

We illustreren de procedure van Tussenweg met het voorbeeld van de maatschappelijke discussie over welke vorm(en) van directe democratie we moeten accepteren in Nederland. We gaan uit van ongeveer 20 deelnemers.

Voorafgaand aan de discussie vraagt de moderator (docent) de deelnemers zich in te leven in een fictief scenario waarin ze onder enige druk staan om concessies te doen en genoeg te nemen met een compromis. De moderator vraagt hen bijvoorbeeld zich voor te stellen dat ze als commissie gevraagd zijn om de Nederlandse regering te adviseren over de invoering van vormen van directe democratie, en dat zonder een nagenoeg eensluidend advies het land een roerige tijd tegemoet kan zien en de reputaties van de commissieleden beschadigd raken.

Ter voorbereiding vraagt de moderator de deelnemers verder om (bijvoorbeeld vier) groepjes te vormen van (bijvoorbeeld vijf) meer of minder gelijkgestemde deelnemers. Als het nodig is om de omvang van de groepen ongeveer gelijk te trekken kan de moderator deelne-

mers verzoeken de rol van een specifieke partij met een specifieke visie op zich te nemen. Partij Rood is, bijvoorbeeld, voorstander van een parlementaire, representatieve democratie, en tegenstander van alle vormen van referenda en andere vormen van directe democratie. Partij Groen is voorstander van directe vormen van democratie en kiest voor een wijziging van de grondwet zodanig dat alle belangrijke wetswijzigingen en beleidsbeslissingen middels referenda geaccordeerd moeten worden. Partij Blauw staat sympathiek tegenover sommige vormen van directe democratie om zo de inspraak van burgers te waarborgen en wil belangrijke beslissingen verbinden aan de instemming van een overlegorgaan met burgers die door het lot zijn verkozen.

Om een kwalitatief goede uitkomst te bevorderen kan de moderator (bijvoorbeeld in voorbereidende bijeenkomsten) diverse opties bespreken: Wie neemt het initiatief voor een referendum? Welke type kwesties kunnen het onderwerp van een referendum zijn? Wie mogen meedoen? Met hoeveel deelnemers is een referendum geldig? Wat voor soort meerderheid is vereist? Is het resultaat bindend of betreft het een advies? Op welke manier worden burgers voorafgaand aan het referendum geïnformeerd? Enzovoort.

Tenslotte legt de moderator uit dat zijn/haar rol beperkt blijft tot het voorlezen en uitleggen van de diverse omschrijvingen van de uit te voeren deeltaken, en tot het bewaken van de tijd.

Wat volgt is een uit te delen beschrijving van de procedure Tussenweg aan de hand van de uit te voeren deeltaken.

Deel 1: Posities (30 minuten)

- (a) Beslis, binnen je groep (partij), wie in Deel 3 de rol van hoofdonderhandelaar op zich zal nemen. (1 minuut)
- (b) Werk jullie groepsstandpunt uit (14 minuten)
 1. Bespreek jullie *eerste beleidsvoorkeur*, d.w.z. het beleid dat jullie uitgevoerd willen zien als je geen rekening zou hoeven te houden met andersdenkenden.
 2. Bespreek jullie *motivatie*: Op grond van welke waarden, gevoelens, belangen en/of principes komen jullie tot deze beleidsvoorkeur?
 3. Verwoord jullie eerste beleidsvoorkeur en motivatie met behulp van steekwoorden en vul ze in op een (door de moderator uit te delen) *positieposter* met de volgende opzet.

Groepsnaam:

Onze eerste beleidsvoorkeur: [*gebruik steekwoorden*]

Onze motivatie (waarden / gevoelens / belangen / principes):

1. [*gebruik steekwoorden*]

2.

etc., ...

- (c) Iedere groep bevestigt de positieposter op een muur, en in een gezamenlijke sessie rondom de posters leggen de groepen elkaar hun groepsstandpunten uit, steeds in 60 seconden, en beantwoorden vervolgens elkaars vragen. Alleen vragen om uitleg en opheldering zijn nu toegestaan (zoals “Wat bedoel je precies met die term?” of “Waarom vinden jullie dat eigenlijk belangrijk?”), maar geen kritische vragen of bezwaren. (15 minuten)

Deel 2: Eerste Compromisvoorstellen (25 minuten)

- (a) Bespreek binnen je groep welke concessies jullie zouden willen doen om enigszins tegemoet komen aan (sommige van) de waarden, gevoelens, belangen of principes van andere groepen. Bespreek daarnaast welke concessies je van de andere groepen zou willen krijgen. (5 minuten)
- (b) Verwoord met steekwoorden dit *eerste compromisvoorstel*, evenals enkele redenen waarom (sommige) andere groepen dit voorstel enigszins aantrekkelijk zouden kunnen vinden, en vul ze in op de (door de moderator uit te delen) *compromisposter* met de volgende opzet. (5 minuten)

Groepsnaam:

Ons eerste compromisvoorstel: [*gebruik steekwoorden*]

Waarom andere groepen dit voorstel zouden kunnen willen aanvaarden:

1. [*gebruik steekwoorden*]

2.

etc., ...

- (c) Iedere groep bevestigt de compromisposter onder de eerder opgehangen positieposter, en in een gezamenlijke sessie rondom de posters leggen de groepen elkaar hun compromisvoorstellen uit, steeds in 60 seconden, en beantwoorden vervolgens elkaars vragen. Alle soorten vragen en opmerkingen zijn nu toegestaan. (15 minuten)

Deel 3: Onderhandelen (40 minuten)

- (a) Binnen iedere groep: Lees heel nauwkeurig de spelregels die gelden tijdens het onderhandelingsspel (hieronder); bespreek welk volgende compromisvoorstel jullie willen doen; bespreek hoe jullie willen reageren op compromisvoorstellen die je kunt verwachten van de andere groepen. (10 minuten)
- (b) Gezamenlijk onderhandelingsspel: In een binnencirkel proberen de hoofdonderhandelaars tot overeenstemming te komen, nu en dan de andere deelnemers, geplaatst in een buitencirkel, raadplegend. (30 minuten)

Regel 1. Het lot bepaalt welke hoofdonderhandelaar begint, waarna ze kloksgewijs aan de beurt komen.

Regel 2. (a) Tijdens zijn/haar beurt, doet een hoofdonderhandelaar binnen 60 seconden een compromisvoorstel, waarna er (b) beperkt tijd is voor vragen en bezwaren. (c) Op het bord nummert de moderator het compromisvoorstel en geeft de inhoud weer met steekwoorden. Tenslotte, (d) vraagt de moderator de andere hoofdonderhandelaars of ze het gedane voorstel kunnen onderschrijven. Als onder de hoofdonderhandelaars geen unanimititeit bestaat is de volgende hoofdonderhandelaar aan de beurt. Als er wel unanimititeit bestaat is Regel 4 van toepassing.

Regel 3. Iedere hoofdonderhandelaar kan een time-out van 2 minuten aanvragen om de eigen achterban te raadplegen of om te overleggen met andere groepen.

Regel 4. Zodra de hoofdonderhandelaars unaniem een voorstel onderschrijven stopt de moderator de onderhandelingen en nodigt hij/zij alle deelnemers uit om hun individuele stem uit te brengen (“Ja, ik ben bereid dit compromis te accepteren” of “Nee, ik ben niet bereid dit compromis te accepteren”), indien nodig voorafge-

gaan door een vragenronde. Als allen, eventueel minus één, met het voorstel instemmen dan zijn de deelnemers erin geslaagd een compromis te bereiken; Zo niet dan eindigt de procedure zonder een overeengekomen compromis.

Regel 5. Als er nog geen unanimiteit bestaat onder de hoofdonderhandelaars als ieder van hen twee compromisvoorstellen heeft gedaan, dan nodigt de moderator alle deelnemers uit hun individuele stem uit te brengen over ieder van de compromisvoorstellen die op het bord staan beschreven, te beginnen met voorstel #1, gevolgd door #2, en zo voort, totdat een voorstel de vereiste meerderheid (unanimiteit minus één) heeft gekregen. Een deelnemer mag zo vaak “ja” of “nee” stemmen als hij/zij wil. Zodra de vereiste supermeerderheid is verworven eindigt de procedure met dat voorstel als overeengekomen compromis. Als geen van de voorstellen de vereiste supermeerderheid verwerft dan eindigt de procedure zonder een overeengekomen compromis.

Met de opgedane ervaringen kunnen de deelnemers en de moderator (docent) de kwaliteit van het proces en van de uitkomst nabespreken, bijvoorbeeld om verbanden te leggen tussen enerzijds discussievaardigheden en discussiestrategieën en anderzijds de waarde van de uitkomst van een discussie, of om een visie te vormen over de voor- en nadelen van compromisoplossingen.

Proces

1. Zijn we erin geslaagd onze motivaties adequaat te verwoorden? Hebben we feiten, waarden, of perspectieven veronachtzaamd? Voelden we ons goed begrepen?
2. Kwam iedere groep even goed tot haar recht? Zo niet, hoe is dat te verklaren?
3. Welke rol speelde: pressie, emotie, manipulatie, redelijkheid, samenwerking, competitie?
4. Hebben we een meer optimale compromisoplossing over het hoofd gezien?
5. Kwam onze integriteit in gevaar, of die van anderen?
6. Kan de procedure verbeterd worden? Kan de procedure beter uitgevoerd worden?

Uitkomst

1. Zijn we tevreden met de uitkomst? Is het resultaat coherent? Is het eerlijk ten opzichte van alle partijen? Hoe zouden we de uitkomst beoordelen als die door de autoriteiten zou zijn aanvaard?
2. Is onze mening op punten gewijzigd?